

Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/
Journal of Travel and Hospitality Business
Cilt/Vol:19(2,Yıl/ Year:2022, ss/pp,287-310
Gönderim Tarihi/ Received:11.04.2022
Kabul Tarihi /Accepted: 28.07.2022
DOI: 10.24010/soid.1101866

Turizm Taksonomisi: Kavram Açıklaması Tekniği ile Epistemolojik Bir Analiz*

Tourism Taxonomy: An Epistemological Analysis with Concept Elucidation Technique

Dr. Öğr. Üyesi Akif GÖKÇE
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Turizm Fakültesi
E-posta: akifgokce@hotmail.com

Prof. Dr. Orhan BATMAN
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Turizm Fakültesi
E-posta: obatman@subu.edu.tr

Öz

Turizm teorisindeki terim-anlam uyumsuzluğu ve zeminsizlik sorunsalı, bu araştırmanın ana çıkış noktası olmuştur. Sorunun çözümüne yönelik bilimsel bir teknik ve bu sayede de bir sınıflandırma modeli geliştirmek ise araştırmanın ana amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırma deseni olarak nitel araştırma yöntemlerinden gömülü teoriye başvurulmuştur. Literatür dayanakları, yapılandırılmış mülakat yöntemiyle elde edilen katılımcı akademisyen görüşüyle karşılaştırılmış ve kavram açıklaması tekniğiyle epistemolojik olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre (1) turizm kavramları, sistematik olarak değerlendirilebilmekte, (2) tür adlandırmaları bazen tür olma gerçekliğini yansıtmamaktadır. Kavram Açıklaması (KA) yöntemi ve Hiyerarşik Turizm Taksonomisi (HTT) modeli, birlikte kullanıldıkları takdirde, turizm tür sınıflandırması için bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teori, Turizm Teorisi, Hiyerarşik Turizm Taksonomisi, Kavram Açıklaması

Abstract

The problem of term-meaning incompatibility and groundlessness in tourism theory has been the main starting point of this research. The main purpose thereby is to develop a scientific technique for the solution of the problem and thus a classification model. In this context, grounded theory, one of the qualitative research methods, has been used. The literature bases are compared with the opinion of the participant academicians obtained by the structured interview method and have been examined epistemologically with the concept explanation technique. According to the results obtained, (1) tourism concepts can be evaluated systematically, (2) tourism type designations sometimes do not reflect the reality of being a type. It is thought that the Concept Elucidation (CE) technique and the Hierarchical Tourism Taxonomy (HTT) model can be used as an evaluation tool for tourism type taxonomy, if they are used together.

Key Words: Theory, Tourism Theory, Hierarchical Tourism Taxonomy, Concept Elucidation

*Bu çalışma Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde kabul edilen "Turizm taksonomisi: Epistemolojik bir analiz" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Extended Summary

Purpose

The incompatibility between term and meaning, and the fact that there is a lack of well-supported grounds in tourism theory has been the main starting point of this research. Developing a scientific method for this problem constitutes the main purpose of the research.

Background

Tourism is a combination of segmented and independent activities (Echtner & Jamal, 1997; Benckendorff & Zehrer, 2013; Laws & Scott, 2015), and it has been represented by many communities that have so many things to say on it, moreover, with little efficiency among them (Gibson, 1998). The result of this process emerges as “weak theory development” (Tribe, 2006; Mazanec, 2009). The result is that tourism studies lack a common language in which events and phenomena are described (Gibson, 1998; Kenndey-Eden & Gretzel, 2012). Also, as Pritchard (2012) argues, “due to these systematic situations, the field of tourism is in a negation surrounded by ontological, epistemological and methodological limitations.”

Method

Grounded theory, one of qualitative methods, is used in this research. In this context, the research has been carried out in following stages:

1- Identification of the problem: This problem based upon the confusion of concepts addressed to the researcher by off-field academics at various congresses and conferences. So much so that researchers, who see authority in almost every platform, think that they have brought a new concept to the literature by saying xxx tourism after any word. However, it is an undoubted fact that there should be a certain systematic in order to evaluate a formation as a type of tourism and that the naming is done according to this systematic.

2- Literature review and expert/academic contacts: At this stage, various readings and content analysis on travel and tourism theory, taxonomic systematics, taxonomical and typological theories, motivation, tourism definitions and tourism discipline have been made. During these readings, opinions have been exchanged with many experts from various fields, although they are mainly the tourism academy. In addition, many academic institutions are visited within the scope of the research, and many national and international congresses have been attended.

3- Research design and establishment of theoretical foundations: With the literature and the data recorded during the contacts, the research design phase is initiated. The fact that various types of tourism have been named and different namings are seen in local and international academies further deepened the research problem at this stage. Therefore, at this stage, making the definitions essential with the logic of epistemological analysis, correcting the deficiencies in the translations and renaming some of them, and analyzing the definitions laid the groundwork for the theoretical foundations of the research.

4- Data collection and analysis: In order to collect data, an online- structured-interview was applied to 43 participants between 19.07.2019 and 31.01.2020 all

around the world after a pilot face-to-face interviews to test the survey questions. There were 13 participants in the pilot interviews. The participants are academicians who have worked or have ideas in the field of tourism theory, and the interview data are used effectively, especially in creating the hierarchical basis of the research. In order to digitize and visualize this transcribed qualitative data, MaxQda qualitative data analysis program is used.

Findings

By analyzing the data obtained at this stage, first a hierarchical tourism index has been created, and then the concept elucidation technique is used to rank the species according to this hierarchy. Here, criteria list based on the literature and participant opinions, in which the definitions of the species are evaluated, comes into play. Thanks to this list, the type with an existing definition of 48 tourism types are checked according to the features it contains, then each of 43 of them either (1) is accepted as a tourism type, then (2) their place in the tourism classification model is shown. The rest are completely rejected.

Results

According to the results, it is determined that (1) tourism concepts can be evaluated systematically; (2) genre and/or species designations sometimes do not reflect the reality of being a species. It is thought that the elucidation method and the hierarchical tourism taxonomy model can be used as an evaluation tool for tourism type classification, if they are used together.

1. GİRİŞ

Girift yapısı ve yoğun etkileşime açık özelliği yüzünden turizm, bütüncül olarak sınıflandırılması zor bir olgudur. Turizm türlerine dair mevcut bir sınıflandırma yönteminin olmaması, türler arası sistematik ilişkiler bütünlüğünün sağlanmaması, kapsamlı ve iç içe geçmiş olan tanımların ele alınıp değerlendirilmemesi, turizm alanının bir disiplin olarak katkı ve etkileşime açık yapısı gibi nedenler ise içinden çıkılmaz bir karmaşaya sebebiyet vermektedir. Anlık çözüm odaklı veya belli bir duruma yönelik yapılan fonksiyonel tanımlardan doğan ve turizmin bazı çevrelerce bir disiplin, bir bilim dalı olarak gelişmesine ya da algılanmasına köstek olan, genel-geçer olmayan ve uzlaşmadan yoksun turizm tanımlamaları; turizm disiplinin teorik çerçeveden yoksunluğuna işaret etmektedir. Teorik alt yapı ve çatının zafiyet gösterdiği böyle bir zeminde sektörel yönelim ve uygulamaların, bu tanımsal uzlaşımı daha da zorlaştırdığı, hatta belki de yönlendirdiği ise ayrıca gözlemlenmektedir. Turizmin evrensel bir olgu olması ve kültürlerarası farklı uygulamaları bünyesinde bulundurması, bu durumu zorlaştıran bir diğer etkidir. Bu gerekçeler ile yola çıkılan bu araştırmada hedef, turizm türlerinin sınıflandırılmasına bütüncül ve hiyerarşik bir sistematik getirmektir.

Bu hedef doğrultusunda bu araştırma turizmde süregelen terim karmaşasının çözümü için sistematik bir tanımlama yöntemi bulmayı, bu sayede de mevcutta var olan anlam karmaşasını çözmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda ne sorunsalın çözümüne birebir uygun bir yöntem ya da teknik ne de öncül bir çalışmaya rastlanmıştır. Araştırma sürecinde turizmi bütüncül olarak sınıflandırmanın tıkandığı noktada amaca uygun teknik oluşturma girişimi gerekmiştir. Kavram Açıklaması (KA) olarak adlandırılan ve yazarlar tarafından geliştirilen kavramsal analiz tekniği; özet olarak yerleşik tanımlara epistemolojik olarak bakar, örnek uygulamalarla tanım

içeriklerini karşılaştırır ve bu çıkarımlara dayalı bir eksen geliştirip tanımlardan eklemeye ya da çıkarmalar yapar. Bu sayede de eğer o kavram bir tür ise, araştırmanın ana kurgusu olan turizm sınıflandırma modelindeki yerini gösterir. Ne var ki, eğer ele alınan o kavram tür değilse, neden tür olmayışına dair açıklamalar getirilir ve içerdiği adlandırmanın ne olabileceği konusunu yorumlar.

Turizmin bilimsel değerinin ve bir bilim dalı olup olmadığının tartışıldığı bu günlerde, kavramsal ayrıntıların sorgulanıp epistemolojik (yani bilgiyi sistemli ve tutarlı bir biçimde anlama veya araştırma) olarak işlendiği bu çalışmanın, kapsamı ve yöntemi itibarıyla bir ilk niteliği taşıdığı için önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın, turizm teorisi alanında yapılacak yeni çalışmalara ışık tutması bakımından da öncül olabileceği söylenebilir.

Bu noktadan hareketle, araştırma iki temel çatı üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki, sosyal bilimlerde deneysel sınıflandırma olarak ele alınan taksonomi vasıtasıyla turizmi kapsayan-kapsanan ekseninde hiyerarşik olarak sınıflandırmak; ikincisi ise yukarıda bahsedilen KA tekniği ile bir türün anlamsal ayrıştırmasını yapıp oluşturulan "Hiyerarşik Turizm Taksonomisi" (HTT) modelindeki yerini belirlemektir.

2. Literatür

Bölümlenmiş ve birbirinden bağımsız etkinliklerin birleşimi olan turizm (Echtner ve Jamal, 1997; Benckendorff ve Zehrer, 2013; Laws ve Scott, 2015), hakkında söylemde bulunan ve aralarında çok az verimlilik olan birçok topluluk tarafından temsil edilegelmiştir (Gibson, 1998). Bu sürecin sonucu, "zayıf teori gelişimi" olarak karşımıza çıkmaktadır (Tribe, 2006; Mazanec, 2009). Ayrıca Pritchard'ın (2012: 11-13) da tartıştığı üzere "bu sistematik durumlardan ötürü turizm alanı, ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kısıtlılıklarla çevrilmiş bir olumsuzlanma içerisindedir."

Bu doğrultuda yapılan yazın taramasına göre sürdürülebilir turizm ortaklığının taksonomisinin geliştirilmesi (Selin, 1999), turizm gelişim sürecine halk katılımının tipolojisi (Tosun, 1999), etkinlik yönetimi terimlerinin taksonomisi (Arcodia ve Robb, 2000), turizm ve yiyecek ilişkileri taksonomisi (Boyne ve diğ., 2002), destinasyon karar verme süreçlerinde yiyecek ve gastronominin önemi odaklı tüketici temelli taksonomi (Boyne ve diğ., 2003), turizm firmalarının taksonomisi (Sundbo ve diğ., 2007), talep tarafı olan turistlerin aksine arz tarafı olan ev sahiplerinin taksonomisi (Young ve diğ., 2007), turizmin fotoğraflar üzerinden temsil edilmesinin tipolojisi (Hunter, 2008), şehir turizmi bölge taksonomisi (Howard, 2010), turizmdeki mobil uygulamaların taksonomisi (Kennedy-Eden ve Gretzel, 2012), Karayip turizm alkol alanlarının taksonomisi (Guilamo-Ramos ve diğ., 2013), yaratıcı turistlerin taksonomisi (Tan ve diğ., 2014), turizm ve ağırlama alanında iş gücü taksonomisi (Baum ve diğ., 2016), en az gelişmiş ülkelerin turizm ekonomik etki analizi temelli taksonomisi (Hrubcova ve diğ., 2016), turizm ürünlerinin taksonomisi (McKercher, 2016), destinasyon rekabetçiliği için yönetimsel bir araç olarak turistlerin taksonomisi (Mappingure, 2018) gibi çeşitli açılardan sınıflandırılması yapılan turizm kavramının; tüm bu sınıflandırmalara rağmen neden-sonuç ilişkisi zemininde bütüncül olarak ele alınmadığı görülmektedir. Bu çalışmaların hiçbirinin Türkçe yazında yer almadığı, sayıca az olduğu ve turizmin bir bütün olarak sınıflandırmasını kapsamadığı görülmektedir.

2.1. Teori

Yaygın bir akademik terim olan teori kelimesi, eski Yunanca *theorein* fiiliyle ilişkili olup "görmek ve gözlemlenmek" anlamına gelen (Zima, 2007: viii) *theoria* kelimesinden

türetilmektedir (Smith ve Lee, 2010: 28). Çok çeşitli tarifleri yapılmış olan teori kavramı, etimolojik bağlamda gözlem olarak tanımlanabilir (Zima, 2007: viii). Geleneksel olarak ise teori; bir şey yapmak için izlenen yol, zihinsel şema ya da düşüntü, yani mülâhaza (*/contemplation*), bir müktesebatin (bilgi birikimi) üzerine kurulduğu prensip ya da gerçeklerin sistematik ifadesi, dayanaksız görüş (*/speculation*) yani kurgu veya bir dünya görüşüne işaret etmektedir (Smith ve Lee, 2010: 28). Ne var ki, günümüzde daha somut olarak algılanan teori kavramı, dini mülâhaza (*/religious contemplation*) ya da sanatsal görü (*/artistic intution*) karşıtı olan bilimsel bilgi olarak anlamlandırılmaktadır (Zima, 2007: viii). Türk Dil Kurumu Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü ise teoriyi “bir olay, bir yapı ya da düzenin nedenlerini açıklamak isteyen genel düşünce, görüş; kuram” olarak açıklamaktadır (TDK, 2020a).

Kaplan (1964) ve Merton (1967) genel olarak teoriyi “neden” sorgulamalarının cevabı olarak değerlendirmektedir. Sutton ve Staw (1995: 378) ise teori kavramını “olgular arasında bağlantılarla ilgili; eylemler, olaylar, yapılar ve düşüncelerin neden oluştuğuyla alakalı bir hikâye” olarak tanımlamaktadır. Yazarlara göre teori, olağan ilişkilerin doğasını vurgulayarak neyin ilk olarak geldiğini belirlerken bu olayların zamanlamasını da ortaya koymaktadır.

Teori ile ilgili açıklamalarda onun güçlü veya zayıf olup olmaması üzerinde de durulmuştur. Güçlü teorinin belirli bir olgunun meydana gelme ya da gelmeme nedenlerini sistematik olarak anlamak için temelde yatan süreçleri araştırmak olduğunu belirten Sutton ve Staw’a (1995: 378) göre teori güçlü olunca “mikro süreçlere derinlemesine, benzer kavramlara yanlamasına delikler açarak kendini yukarıya doğru daha geniş bir sosyal olguya” bağlamaktadır. Sonuç olarak güçlü teori, bir dizi ikna edici ve mantıksal olarak birbiriyle bağlantılı sav ile süslenmiştir. Weick’in (1995: 565-567) de veziz bir şekilde özetlediği gibi: “İyi bir teori; açıklar, tahmin eder ve memnun eder”.

Özellikle sosyal bilimlerde güçlü ve zayıf teori arasındaki farklara dair henüz tam anlamıyla bir fikir birliği olmasa da veri, değişkenler, diyagramlar ve hipotezlerin teori olmadığına dair büyük ölçüde bir anlaşma vardır (Sutton ve Staw, 1995: 371, 372-377).

2.2. Turizm teorisi

Leiper (1979: 391) tarafından “turlama, zevk için seyahat etmenin teori ve uygulaması” olarak tanımlanan turizm teorisine, turizm araştırmaları içerisinde epeydir devam edegelen bir ilgi söz konusudur. Bu konuya ilk kez değinen yazarlardan birisi Cohen’dır (1972, 1984). Schuetz’ten (1944) edindiği izlenimlerden hareketle yazar, bilinmeyene karşı tanıdığı doğru turist tutumlarını ele aldığı bir tipoloji geliştirmiştir. Yazar, bu tutumların bireylerin seyahat tarzlarında yansıtıldığına da inanmaktadır. Smith ve Lee’ye (2010) göre Cohen, bu tipolojisinde bazı tavsiyeler sunmaktadır (s. 28):

İlk olarak Cohen tipolojisi, turizmin “büyük teorisi” (*/grand theory*) ile nevi şahsına münhasır çalışmaların arasında bir orta düzey [teori] zemin potansiyelini yansıtmaktadır. İkincil olarak yazar, türlü teorik perspektifin turizm çalışmalarına uygulanması gerektiğini düşünmektedir. Üçüncül olarak Cohen, detaylı, tutarlı ve teorik olarak malumatlandırılmış bir turizm anlayışının gelişmesini desteklemek için ortak bir araştırma yaklaşımının geliştirilmesini teşvik etmiştir.

Yazarın tekil bir teoriden ziyade bu “orta düzey teoriler” ısrarı, yaklaşık otuz yıl sonra Franklin ve Crang (2001: 18) tarafından şöyle tekrar edilmiştir:

Bize öyle geliyor ki turizm çalışmaları, kendisini bir öğreti okulu olarak yasallaştırmak için bir çeşit 'kuzeybatı geçidi' ya da Büyük Teori bulmak zorunda değildir. Bir boyutun hepsine uyum sağlaması çok da olası gelmiyor. Ne de biz 'kıskançlık teorisine' düşüp diğer alanlardan toptancı teoriler ithal etme işinde olmalıyız.

Öte yandan, Jovicic (1988), Meethan (2001) ve Noy (2007) gibi yazarların ise tek ve bütünlük bir turizm teorisi için çağrıda bulunduğu görülmektedir. Ne var ki, diğer alan araştırmacılarının deneyimlerinin küçük bir yansıması bile bize turizmdeki her şeyin teorisini yaratma hayalinin benmerkezci değilse bile acemice olduğunu göstermektedir (Smith ve Lee, 2010: 29). Yazarlar; bu durumu onlarca yıllık çabaya rağmen ne başı çeken fizikin ne de herhangi başka bir bilimin tüm olguları kapsayabilmesinden kaynaklı, büyük teorinin doğa bilimleri için bile bulunmaz olmasından hareketle turizm gibi karmaşık ve esneklik taşıyan bir bilim için bulunmasının imkânsız olduğunu belirtmektedirler (s. 29). Franklin ve Crang (2001) de bu düşünceleri, turizm çalışmalarının büyük teoriler bularak bir öğreti okulu gibi kendini haklı çıkarmak için bir çabası olması gerekmediğini, çünkü içerdiği tüm boyutlara tam olarak uyacak bir teorinin olası olmadığını söyleyerek desteklemektedirler (s. 18).

Pek çok bilim dalıyla iç içe geçmiş ve etkileşim halinde bulunmasına karşın turizmin tüm diğer disiplinlerden apayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiğini savunanlardan birisi de Leiper'dir. Leiper (1979: 398-400); kendisinden daha geniş bir çevreyle etkileşim halinde olan beş unsurun açık sistemi olarak düşündüğü turizm disiplinine yaklaşma yolumuzun, endüstri yapısı etrafında inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Yazara göre bu unsurlar; (1) dinamik insan unsuru, (2) turist üreten bir bölge, (3) bir transit geçiş bölgesi, (4) bir varış bölgesi ve (5) turist endüstrisidir. Bu tanım, turizmin üç temel unsuru kapsadığını aktaran Fennel'in (2008: 2) tanımına da benzerlik göstermektedir: (1) Seçilen destinasyona seyahati içeren dinamik unsur, (2) o destinasyondaki kalışı içeren statik unsur, (3) bu ikisinden kaynaklanan ve turistin dolaylı ya da dolaysız olarak temas ettiği ekonomik, sosyal ve fiziksel alt sistemlere etkiyle düşünülen nihai unsur.

Athiyaman (1997: 221) tarafından önerilen turizm teorisine yönelik kritik değerlendirmeye göre, turizm talep modellerinin üzerine kurgulandığı ya da turizm teorisine yaptığı katkılara bakılınca, araştırmalar vasıtasıyla bilgi üretiminin üç aşamada gerçekleştiğine vurgu yapılmaktadır: (1) önemli değişkenlerin belirlenmesi ve keşfi, (2) bu değişkenlerle ilgili hipotez oluşturma ve bunu test etme ve (3) doğrulanan hipotezlerin teoriye entegrasyonu. Ayrıca yayımlanmış eserlerin değerlendirmesini de yapan yazar, bu araştırmacıların teori inşa sürecine karşı sergiledikleri umursamaz tutumun, turizmin bilimsel kavrayışını ciddi oranda kısıtladığı sonucuna ulaşmaktadır (Athiyaman, 1997: 227).

Son olarak; Avcıkurt (2009: 18), turizm teorisiyle ilgili olarak turizm çeşitlerinin ilgili yazında birçok farklı açıdan sınıflandırılması ve çeşitlerinin birbirinden kesin sınırlarla ayrılmasının, hem çekim merkezi bazında hem de kullanılan ulaştırma araçları bazında sosyal farklılaşma gereksiniminden kaynaklandığı ifade etmektedir.

2.3. Sınıflandırma ve Taksonomi

İnsanoğlu; çevresinde gördüğü canlı-cansız tüm varlıkları, ister benzer isterse farklı yönleriyle, her zaman tanımlama ve sınıflandırma eğilimi içindedir. "Kural olarak insan, sınıflandırarak algılayabilen bir türdür" (Gökçe, 2020: 2, 17; Gökçe, 2021: 447). Yani insanlar sınıflandırır ve taksonomiler sınıflandırmanın en doğal olanlarından biridir (Thau, 2010: 1).

Sınıflandırma en temel anlamıyla “varlıkları benzerlikleri açısından gruplandırma genel süreci” olarak tanımlanmaktadır (Bailey, 2011: 2, 4). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’ne (OECD, 2020) göre sınıflandırma, verilerin sunum ve/veya harmanlanmasından ölçülebilecek bir ya da daha fazla değişkenle ilişkilendirilebilecek münferit, detaylı ve karşılıklı şekilde münhasır gözlemler setidir.

Hem sosyal bilim disiplinleri çerçevesinde hem de pozitif bilimlerde sınıflandırma, ya sadece tek bir boyut ya karakteristiğe dayanan tek boyutlu ya da birçok boyuta dayanan çok boyutlu olabilir. Eğer sınıflandırma çok boyutluysa, boyutların genellikle ilintili (*/correlated*) ve ilişkili (*/related*) olduğu düşünülür. Boyutlar genellikle sembolik ya da sıralama değişkenleri gibi kategorik verilerdir. Eğer araştırmacı öncelikle onları kategorize ederse, eşit aralıklı ya da eşit oranlı değişkenler de kullanılabilir (Bailey, 2011: 4).

Taksonomi, özellikle sosyal bilimlerde çoğu insan tarafından tipoloji ile birbirinin yerine kullanılmaktadır (McKercher, 2016: 197). Hatta Bailey’e (2011: 6) göre genellikle taksonomi biyolojik bilimlerde, tipoloji ise sosyal bilimlerde kullanılmaktadır. Mappingure’ye (2018: 4) göre ise “bir taksonomi, kavramsal olmaktan ziyade deneysel başlamaktadır. Amacı, vakaların gözlemlenebilir benzerliğe ve ölçümlenebilir değişkenlere göre sınıflandırılmasıdır”. McKercher’e (2016: 197) göre gözlemlenebilir ve ölçülebilir karakteristiklerin ölçülmesine dayanan taksonominin aksine tipoloji; birden çok boyutlu şekilde ve ideal tip kavramına dayalı bir şekilde, kavramsal olarak unsurları ayıran, zihinsel kurgulanmış (ve belki deneysel gerçeklikle bulunamayacak) yapılarıdır. Simpson (1961: 11) süreç olarak taksonomiye “esasları, prensipleri, prosedürleri ve kuralları dâhil olmak üzere teorik sınıflama çalışması” olarak tanımlamaktadır. Sneath ve Sokal (1973: 3) bu tanımları daha da kapsamlı şekilde açıklayarak taksonomiye teorik özdeşim çalışmalarını içerecek şekilde genişletmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışma, araştırma hedefine ulaşmak için bilim felsefesinin yorumlayıcı anlayışıyla kurgulanmıştır. Bu açıdan araştırma, ontolojik olarak inşa edilebilen ve birden fazla olabilen gerçeklik anlayışına sahip; epistemolojik açıdan bilen ve bilinenin birbirinden ayıramadığı; aksiyolojik olarak değer odaklı; çıkarımsal olarak tümevarım bakış açısını benimseyen ve genellemeden ziyade anlama odaklı bir paradigmaya sahiptir. Araştırmada veri elde etmek ve bu verilerin işlenmesi için nitel araştırma tekniklerinden biri olan gömülü teori kullanılmıştır. Gömülü teori, ilk olarak Glaser ve Strauss tarafından 1967 yılında sağlık bilimleri alanında ortaya konulmuş nitel yöntemlerle (görüşme, gözlem, vb.) toplanan verilerden teori ortaya koymayı amaçlayan bir nitel analiz tekniğidir (Corbin ve Strauss, 1990: 5; Glaser ve Strauss, 2006: ix).

Araştırmada veri toplamak için yarı yapılandırılmış mülakat tekniği uygulanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme; görüşmenin ana çizgilerinin belirlendiği, görüşme anında sunulan yeni bilgilere ait soru üretme esnekliğine sahip olunan, duruma göre bazı soruların atlanabileceği, görüşmenin gidişatına göre soru sıralamasının değişebileceği görüşme türüdür (Yüksel ve Yüksel, 2004: 157). Araştırma evreninin küreselliği ve mülakat sorularının derinlemesine bilgi gerektirmesi gibi sınırlılıklardan dolayı bu yarı yapılandırılmış form, yüz yüze uygulanamamış; araştırmacının da içeriği doğrultusunda veri, oluşturulan dört dilli (Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça) mülakat sitesi (<http://tourismtaxonomy.com>) vasıtasıyla toplanmıştır. Bu siteye, katılımcıların cevaplamayı sadece yazı ile değil sözlü olarak da yapabilmeleri için sesli cevap eklentisi de entegre edilmiş olsa da soruların cevaplanması esnasında araştırmacıyla

katılımcı arasında derinlemesine görüş alışverişi olmayışı araştırmının sınırlılıkları arasındadır.

Araştırmada öncül olarak kullanılan KA tekniği, ele alınan sınırlı tanımlar üzerinden yapılmıştır. Açıklama sonunda önerilen terimsel ifade, yine tek bir terimin tanımıyla sınırlıdır. Ayrıca bu araştırmada birincil veri kaynağı; yüz yüze ya da uzaktan kendisine ulaşılmış, konunun izahatı yapılmış, en az doktora derecesine sahip turizm akademisyenlerinin verdiği cevaplarla sınırlıdır.

İster düşünsel ya da teorik ister pratik düzeyde olsun, bir bilimsel çalışmanın hareket noktası problemdir (Erkuş, 2008: 480). Bir araştırma tasarımında problemi (ya da sorunu) ortaya koymakla birlikte kuramsal çerçeve belirginleşerek ele alınan konu ve incelenecek sorun bu çerçeve içine yerleştirilir. Sorun, epistemolojik sistem temeline oturtularak gerekçeli sorularla sunulur (Yurtseven ve diğ., 2013: 19). Araştırmayı başlatacak olan, cevabı aranan o ilk sorudur. Bu dayanak çerçevesinde bu araştırmayı başlatan ana problem ve cevabı aranan ana soruyu ayrı ayrı belirtmek gerekmektedir.

İlk olarak, teorik zemin bunalımındaki turizm disiplini, dayanak içersin ya da içermesin her türlü “xxx turizmi” şeklindeki adlandırmaya karşı kendisini açık ve savunmasız bulmuştur. Çeşitli disiplinlerce bünyesine katkı sağlanan turizm alanı için bu durum, bilimsel bir terim olmasıyla uzaktan yakından alakası olmayan gelişigüzel adlandırmalara; adlandırılan bu türlerin hangi kapsamda değerlendirileceğinin belli olmamasına; adlandırmada geçen xxx ifadesinin seyahatin amacı mı, kullandığı araç mı, kullandığı kaynak mı, içerdiği aktivite mi her ne olduğunun belli olmamasına neden olmaktadır. Sayılan ve sayılamayan tüm bu nedenler, turizm türlerinin kavramsal olarak kaotik bir hale dönüşmesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bu araştırmayı başlatan temel problem **“turizm teorisi tür adlandırmasında yaşanan bir kavram karmaşası olması ve bu karmaşayı gidermek için de elimizde bir sistemin olmamasıdır.”** İkincil olarak, bu araştırmada cevabı aranan ve araştırma problemiyle bağlantılı olan ana soru şudur: **“Turizm alan yazınında var olan kavram karmaşasını ortadan kaldırmak için turizm türleri, sistematik bir biçimde sınıflandırılabilir mi?”**

Yöntem bilgisinin içerisinde araştırma sürecinin her aşamasının da detaylı olarak anlatılması önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bunun nedeni, “nicel araştırmalardan farklı olarak, nitel araştırmaların tekrarlanabilirlik gibi geçerlilik için önemli özelliklerin sağlanmasının ancak bu şekilde mümkün olabilmesidir” (Brink, 1993: 35, 36).

Bu bağlamda, araştırma kapsamında ilk olarak bir problem tespiti yapılmıştır. Bu problem, hangi turizm türünün neyin altında değerlendirilmesi gerektiği sorgularına dayanan kavram karmaşasıdır. Öyle ki, hemen her platformda kendine yetki gören araştırmacılar herhangi bir kelimenin ardına “xxx turizmi” diyerek literatüre yeni bir kavram kazandırdıklarını düşünmektedir. Ne var ki, bir oluşumun turizm türü olarak değerlendirilmesi için belli bir sistematüğün olması, adlandırmaların da bu sistematüğe göre yapılması kuşku götürmez bir gerçektir.

Problem tespitinden sonra uzunca bir süre seyahat ve turizm teorisi, taksonomi sistematüğü, tipoloji kuramları, motivasyon, turizm tanımları ve turizm disiplinine dair çeşitli okumalar yapılmıştır. Bu okumalar esnasında ağırlıklı turizm akademisi olsa da çeşitli alanlardan birçok uzmanla da akademik temaslarda bulunulmuştur. Yüz yüze görüşmeler esnasında ufuk açıcı ve çalışmaya yön katan görüşlerin yanı sıra neredeyse görüşülen herkes tarafından böyle bir sistematüğün gerekliliği hakkında olumlu dönütlere tanıklık edilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında birçok akademik kurum ziyaret edilmiş, birçok ulusal ve uluslararası kongreye de iştirak edilmiştir.

Araştırma tasarımı ve kuramsal temellerin oluşturulması aşaması, bu okumalar ve görüşmeler esnasında kaydedilen veriler ile okumaların bir yandan da yazıya aktarılmasından sonra başlamıştır. Turizm türlerinin çeşitli şekillerde adlandırılmış olması, yerel ve uluslararası akademide farklı adlandırmaların görülmesi araştırma problemini daha da derinleştirmiştir. Dolayısıyla bu aşamada, tanımların epistemolojik analiz mantığıyla öz haline getirilmesi, çevirilerdeki eksik yönlerin düzeltilmesi ve bazılarının yeniden adlandırılması, tanımların irdelenerek çözümlenmelerinin yapılması araştırmanın kuramsal temellerine zemin teşkil etmiştir.

Kuramsal temel çizildikten sonra araştırmanın veri toplama aşamasına geçilmiştir. Veri toplama aşamasında araştırma sorularına uygun cevap alınacak şekilde araştırma evreni niteliğindeki katılımcılar, turizmin teorik yapısıyla ilgili çalışmaları bulunan doktora ve üstü unvana sahip kişilerdir. Bu kapsamda 17.10.2018-02.07.2019 tarihleri arasında doktora ve üstü unvanda 13 kişi ile pilot çalışma mahiyetinde birebir araştırma mülakat formunun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu aşamada yüz yüze gerçekleşen mülakatlar 30-75 dakika arasında sürmüştür. Sorular araştırmacı tarafında gerektiği yerlerde etraflıca açıklanmış, cevaplar ses kaydı olarak deneğin de izniyle alınmış ve bir yandan da notlar tutulmuştur. Yüz yüze mülakatlarda araştırmaya derinlik ve zenginlik kazandırması açısından araştırmacı tarafından gerekli görüldüğü durumlarda görüşme formu dışında ilave sorular da sorulmuştur. Araştırma safhasındaki yapılacak görüşmelerin süresi konusunda çevrimiçi mülakatlara verilecek cevaplarda herhangi bir süre tutumu gerekli görülmemiştir, çünkü yöneltilen sorular kapsam itibarıyla derinlemesine bilgi ve/veya yorum gerektiren sorulardır. Katılımcılara mülakat sitesinin linki olan <http://tourismtaxonomy.com> e-posta veya telefon yoluyla gönderilmiş, gerekirse sözlü cevaplar verebilecekleri de bu mesajda belirtilmiştir.

Veri toplama aşamasında 19.07.2019-31.01.2020 tarihleri arasında 107 kişiye öncül e-posta atılmış, bunlardan dördü olumsuz yanıt verip araştırmaya katılmayacağını beyan etmiştir. Bu öncül katılım onayı maili ardından çalışmanın ihtiva ettiği ve araştırdığı kapsamı; detaylı olarak ardıl e-posta yoluyla açıklanmış, deneğin ihtiyaç duyması halinde soruları gerek telefon görüşmesi gerek anlık mesajlaşma gerekse de yine e-posta vasıtasıyla cevaplanarak anlaşılmayan tarafları üzerine açıklık getirilmiştir. Araştırma mülakat açıklaması maili atılan kalan 103 kişiden sadece 41 kişinin sağladığı veri işlenip çalışmaya entegre edilecek şekilde transkript edilebilmiştir. Her görüşmeye araştırmaya yaptığı katkıya göre bir numara (M1, M2, M3...) verilip analizlerde kişilerin ismi yerine görüşme numaraları belirtilmiştir. Diğer denekler, kendilerine birden çok e-posta yahut telefonla ulaşılmasına karşın hiçbir dönüt vermemiştir. Bütün haberleşme trafiği de kayıt altına alınıp bir excell listesinde rapor olarak tutulmuştur. Elde edilen nominal verilere göre katılımcılar %79 oranında turizm işletmeciliği alanında, %40 oranında profesör unvanına sahip, %85 oranında Türkçe dilinde cevap veren kişilerden oluşmaktadır.

Katılımcıların sabit değişken olan demografik bilgilerinin talep edildiği kısım hariç olmak üzere mülakat formu iki ana bölüme ayrılabilir. Birinci bölümde turizmin hiyerarşik dizinini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Burada turizm ana evrenine kapsayan/kapsanan açısından hangi tür unsurların dâhil olduğu belirlenmiştir. İkinci bölümde ise hiyerarşik dizinin sonunda yer alması gereken turizm türlerinin belirlenmesine yönelik kavramsal tanımların kapsanan bakış açısı ile netleştirilmesi istenmektedir. Elde edilen nitel veriyi sayısallaştırmak ve görselleştirmek için transkripsiyonu yapılan veriler, MaxQda nitel veri analiz programına atılarak önce açık kodlaması daha sonra da eksensel kodlaması yapılmıştır. Bu aşamadaki kod güvenliği

sağlanması hususunda veriler, bulut hesaplarında ve birkaç farklı diskte muhafaza edilmiştir. Veriler, açık kodlama aşamasında literatürle bağlantılı olarak araştırma çerçevesinde kategori ve alt-kategorilere ayrılmış, bunlar ise araştırma amacına hizmet edecek şekilde taksonomi basamaklarına göre temalara dönüştürülmüştür.

Hiyerarşik turizm dizini oluşturulduktan sonra türlerin bu hiyerarşiye göre sıralanması için bulgular ve değerlendirme aşaması başlamıştır. Burada türlerin tanımlarının değerlendirildiği ve literatür ile katılımcı görüşlerine dayalı oluşturulan kriter listeleri devreye girmiştir. Bu listeler sayesinde mevcut bir tanımlamaya sahip tür, ihtiva ettiği özelliklere göre kontrol edilmiş sonra ya (1) turizm türü olarak kabul edilmiş, ya (2) turizm sınıflama modelindeki yeri gösterilmiş ya da (3) tümüyle reddedilmiştir. 1. ve 2. basamaklarını geçse bile bir türün içerisinde varsa tanımsal eksikler KA vasıtasıyla giderilmiştir.

4. Bulgular

Araştırma sonucu elde edilen bulgular, iki aşamada ele alınmaktadır. Bunlardan ilki Turizm Hiyerarşik Dizinine (THD) ilişkin; ikincisi ise Turizm Kavramsal Dizinine (TKD) ilişkin bulgulardır. THD, yedi basamaklı HTT modeli ile elde edilen bütüncül sınıflandırma modelinin ilk altı basamağını, TKD ise araştırma kapsamında KA tekniği ile turizm türlerinin sınanmasını, bu sayede de türlerin yedinci ve son basamaktaki yerlerini belirlemek için ilk altı basamağı kriterleme listesi olarak kullanan son adımı oluşturmaktadır.

4.1. Turizm Hiyerarşik Dizinine (THD) İlişkin Bulgular

THD'ye dair bulgular, çoğunlukla katılımcılara uygulanan yarı yapılandırılmış mülakat formu ile elde edilen veriler ile literatürdeki hâkim tanımların epistemolojik olarak uyumlaştırılması sonucu elde edilmiştir. Bu sayede birinci basamak olan *turizm evreni* basamağına bir hadisenin turizm türü olarak ele alınabilmesi için muhakkak içermesi gereken dört temel kritere (i. olağan ikametgâh (olağan ikametgâhtan ayrılış / olağan ikametgâha dönüş), ii. geçici konaklama, iii. süre ve iv. tüketim) ulaşılmıştır. İkinci basamak olan *turizm şubesi* basamağında ise iki temel kritere (i. geleneksel turizm, ii. alternatif turizm) ulaşılmıştır. Üçüncü basamak olan ve *turizm sınıfını* oluşturan kriterler ise i. sosyal turizm ve ii. lüks turizmdir. Dördüncü basamak olan *turizm formları* basamağı kavramsal olarak Birleşmiş Milletlerin turizm istatistiklerini belirlemek için uluslararası tavsiye niteliği taşıyan eserinin (United Nations, 2010) temel alınmasının ardından araştırmacılar tarafından öne sürülen formların katılımcı onayları yoluyla elde edilmiştir. Böylece iki kademeli olarak zorunlu (en az 1) i. iç (domestic) turizm, ii. yurt içine yönelik (inbound) turizm, iii. yurt dışına yönelik (outbound) turizm ve seçmeli iv. yurt içi (internal) turizmi, v. ulusal (national) turizm ve vi. uluslararası (international) turizm olmak üzere altı adet kriter belirlenmiştir. Beşinci basamak olan *kaynak* basamağında ise turizmin kullandığı kaynaklar i. doğal çevre, ii. yapay (kültürel) çevre ve iii. toplumsal (sosyal) çevre olarak belirlenmiştir. Altıncı basamak olan *çeşit* taksonu, araştırmacının ana çatısı olan ve KA tekniği uygulanarak elde edilecek tür taksonunun üzerine oturacağı son basamak olması açısından çok büyük bir önem arz etmektedir. Bu takson oluşturulurken, literatürde seyahatin ana amacı olarak tanımlanan ve insanları seyahate iten (ya da çeken) sebeplerin detaylandırılması bakış açısı güdülmüştür. Buradaki amaçtan kastedilen "eğer o olmasaydı, bir gezinin gerçekleşmeyeceği amaçtır" (United Nations, 2010: 24-25). Bu konuda yan amaçların da olabileceği, seyahatin tek bir amaç taşımayabileceği ancak ana amacın bir ve tek olduğu unutulmamalıdır. Bu amaç, bizlere bir gezinin, bir seyahat [daha doğrusu bir turizm gezisi]; seyahat edenin de ziyaretçi [ya da turist] olarak nitelendirilip

nitelendirilmeyeceğini belirlemeye yardımcı olur. Örneğin, tesadüfi olduğu sürece geziye katılan bir ziyaretçi, kalış süresi boyunca bir miktar gelir elde edebilir (sırt çantalı gezginler örneğinde olduğu gibi). Ne var ki, asıl amaç işe alınmak ve bir gelir elde etmek olduğu zaman; gezi bir turizm gezisi, seyahate katılan da ziyaretçi olarak düşünülemez. Bu kapsamda *turizm çeşitleri* (seyahat ana amacı) kriterleri; i. dinlenme / rekreasyon ana amacı taşıyan, ii. sosyal etkileşim ana amacı taşıyan, iii. kültürel edinim ana amacı taşıyan, iv. hobiye dayalı özel ilgi temelli, v. iş / eğitim ana amacı taşıyan ve vi. spor ana amacı taşıyan turizm çeşitleri olmak üzere altı kriter olarak belirlenmiştir.

Belirlenen bu kriterler konusunda KA tekniği uygulanan türlere dair sırasıyla izlenecek yöntem ise şöyledir:

Bir turizm türü olduğu iddia edilen adlandırma; (1) evren basamağındaki kriterlerin hepsine, (2) şube basamağındaki kriterlerden yalnızca birine, (3) sınıf basamağındaki kriterlerden tercihen birine, (4) form basamağındaki kriterlerden zorunlu olanların en az birine olmak koşuluyla seçmelilerden bir ya da birkaçına ya da hiçbirine, (5) kaynak basamağındaki kriterlerden bir ya da birkaçına ve (6) çeşit basamağındaki kriterlerden yalnızca birine uymak zorundadır.

4.2. Turizm Kavramsal Dizinine (TKD) İlişkin Bulgular

TKD, THD'nin yedinci ve son basamağı olan turizm türlerini içermektedir. Araştırma kapsamında katılımcılar tarafından 70 farklı turizm türü kodlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Turizm Türleri Kod Frekans Dağılımı

#	Tür	Yüzde*	Yüzde (geçerli)**	#	Tür	Yüzde*	Yüzde (geçerli)**
1	Kültürel (miras) turizmi	37,21	57,14	36	Botanik turizmi	6,98	10,71
2	Kongre ve toplantı turizmi	30,23	46,43	37	Kış sporları turizmi	6,98	10,71
3	Spor turizmi	30,23	46,43	38	Uzay turizmi	6,98	10,71
4	Dini inanç turizmi	25,58	39,29	39	Politik turizm	6,98	10,71
5	Gastronomi turizmi	23,26	35,71	40	Kış turizmi	6,98	10,71
6	Yayla turizmi	23,26	35,71	41	Fotografik turizm	4,65	7,14
7	Deniz turizmi	20,93	32,14	42	Kamp ve karavan turizmi	4,65	7,14
8	Tıp turizmi	18,60	28,57	43	Doğa sporları turizmi	4,65	7,14
9	Kırsal turizm	18,60	28,57	44	Dağ turizmi	4,65	7,14
10	Hüzün turizmi	16,28	25,00	45	İpekyolu turizmi	4,65	7,14
11	Macera turizmi	16,28	25,00	46	Yaşlı bakımı turizmi	4,65	7,14
12	Sağlık turizmi	16,28	25,00	47	Şarap turizmi	4,65	7,14
13	Fuar turizmi	16,28	25,00	48	Klimatizm	4,65	7,14
14	Doğa turizmi	16,28	25,00	49	Nostalji spor turizmi	2,33	3,57
15	Yat ve kurvaziyer turizmi	16,28	25,00	50	Pasif katılımlı spor turizmi	2,33	3,57
16	Golf turizmi	16,28	25,00	51	Deneyim turizmi	2,33	3,57
17	Tarım turizmi	13,95	21,43	52	Karnaval turizmi	2,33	3,57
18	Termal turizm	13,95	21,43	53	Seks turizmi	2,33	3,57
19	Ekoturizm	13,95	21,43	54	Futbol turizmi	2,33	3,57

Tablo 1 'in devamı

20	3S turizmi	13,95	21,43	55	Eğlence turizmi	2,33	3,57
21	İş turizmi	13,95	21,43	56	3. yaş turizmi	2,33	3,57
22	Eğitim turizmi	11,63	17,86	57	Kıyı turizmi	2,33	3,57
23	Kent / Şehir turizmi	9,30	14,29	58	Hava sporları turizmi	2,33	3,57
24	Diaspora turizmi	9,30	14,29	59	Akarsu turizmi	2,33	3,57
25	Alışveriş turizmi	9,30	14,29	60	Köy turizmi	2,33	3,57
26	Teşvik / özendirme turizmi	9,30	14,29	61	Balıkçılık turizmi	2,33	3,57
27	Mağara turizmi	9,30	14,29	62	İntihar turizmi	2,33	3,57
28	Etkinlik turizmi	9,30	14,29	63	Festival turizmi	2,33	3,57
29	Etnik turizm	9,30	14,29	64	Varoş turizmi	2,33	3,57
30	Sağlıklı yaşam ve SPA turizmi	6,98	10,71	65	Yamaç paraşütçülüğü turizmi	2,33	3,57
31	Çiftlik turizmi	6,98	10,71	66	Dalış sporları turizmi	2,33	3,57
32	Su sporları turizmi	6,98	10,71	67	Jeoturizm	2,33	3,57
33	Kumar turizmi	6,98	10,71	68	Marina turizmi	2,33	3,57
34	Kuş gözlemciliği turizmi	6,98	10,71	69	Yeşil turizm	2,33	3,57
35	Av turizmi	6,98	10,71	70	Yoga turizmi	2,33	3,57
**Kodlanmış BELGELER'e göre						%65,12	100,00
*Kodlanmamış BELGELER'e göre						%34,88	
ANALİZ EDİLEN BELGELER						100,00	

Bu tablodaki tür kodlamaları araştırma kapsamında terim uyumlaştırmasına tabii tutulmuştur. Bu kapsamda hüzün turizmi, literatürdeki dayanak noktasına binaen “tanaturizm” olarak; fuar turizmi, “fuar ve gösteri turizmi” olarak; tarım turizmi ve çiftlik turizmi ayrı ayrı değil de “çiftlik ve tarım turizmi” adıyla tek bir tür olarak; su sporları turizmi, kış sporları turizmi, doğa sporları turizmi, nostalji spor turizmi, pasif katılımlı spor turizmi, dalış sporları turizmi, yamaç paraşütçülüğü turizmi ve hava sporları turizmi kavramlarının hepsi “spor turizmi” olarak; kamp ve karavan turizmi “kamp / çadır ve karavan turizmi” olarak; marina turizmi kavramı “yat ve kurvaziyer turizmi” olarak ele alınmıştır.

Ayrıca politik turizm kavramı, “kongre ve toplantı turizmi” kapsamında; karnaval turizmi ve festival turizmi kavramları “fuar ve gösteri turizmi” kapsamında; akarsu turizmi kavramı “iç su turizmi” kapsamında; klimatizm ve yoga turizmi kavramları “sağlıklı yaşam (wellness) turizmi” kapsamında; varoş turizmi, tıpkı gecekondur turizmi gibi, destinasyon turizm türleri kapsamında değerlendirilmiş ve ilk halleri listeden çıkarılmıştır.

3S turizmi olarak bazı kaynaklarda işlenen ve deniz-kum-güneş üçlüsü odaklı kitlesel hareketi ifade eden bu tür, araştırma kapsamında “kitle turizmi” olarak hiyerarşik yönelimde incelenmiş olup ayrıca bir tür olarak ele alınmamış; ayrıca eğlence turizmi, her ne kadar katılımcılar tarafından bir turizm türü olarak değerlendirilmişse de eğlenmek motivasyonu ya da aktivitesinin tüm turizm türlerinin bir bileşeni olması sebebiyle ayrıca bir tür olarak adlandırmak anlamlı bulunmamıştır. Benzer şekilde 3. yaş turizmi, taşıdığı anlam ve tanım üzere belirli bir yaş grubu turistlerin hareketlerini içeren fonksiyonel bir adlandırma olduğu için bu kavramlar listeden çıkartılmıştır.

Son olarak yeşil turizm Jones (1987) tarafından ekoturizm kavramına verilen adlardan bir tanesidir. Dolayısıyla “ekoturizm” türü işlendiği için bu ifade tekrar bir tür

olarak ele alınmayarak listeden çıkartılmıştır. Benzer şekilde deneyim turizmi, balıkçılık turizmi, intihar turizmi, futbol turizmi, köy turizmi kavramları; literatürde detaylı anlatı ve aktarım içermedikleri ve sağlıklı tanımlarına ulaşamadığı için araştırma kapsamında çıkartılmıştır.

Sıralanan bu açıklamalara ek olarak, kodlamalarda yer almasa da literatür okumaları esnasında yaratıcı (*/creative*) turizm, nokta (*/destination*) turizmi, sağaltıcı (*/curative*) turizm, halka (*/circuit*) turizmi ve iç su (*/inland water*) turizmi türleri de kavramsal dizinde işlenmiştir.

Açıklanan bu nedenlerden ötürü üzerinde ekleme, çıkarma ve birleştirme yapıldıktan sonra araştırma kapsamında KA tekniğiyle incelenmek üzere ele alınan turizm türleri Tablo 2’te görülmektedir.

Tablo 2: Turizm Türleri (Kod Frekans Dağılımının Kavram Uyuşturması Neticesinde Düzeltilmiş Hali)

1	Kültürel (miras) turizmi	25	Mağara turizmi
2	Kongre ve toplantı turizmi	26	Etkinlik turizmi
3	Spor turizmi	27	Etnik köken turizm
4	Dini inanç turizmi	28	Sağlıklı yaşam ve SPA turizmi
5	Gastronomi turizmi	29	Çiftlik ve tarım turizmi
6	Yayla turizmi	30	Kumar turizmi
7	Deniz turizmi	31	Kuş gözlemciliği turizmi
8	Tıp turizmi	32	Av turizmi
9	Kırsal turizm	33	Botanik turizmi
10	Tanaturizm	34	Uzay turizmi
11	Macera turizmi	35	Kış turizmi
12	Sağlık turizmi	36	Fotografik turizm
13	Fuar ve gösteri turizmi	37	Kamp/çadır ve karavan turizmi
14	Doğa turizmi	38	Dağ turizmi
15	Yat ve kurvaziyer turizmi	39	Yaşlı bakımı turizmi
16	Golf turizmi	40	Şarap turizmi
17	Termal turizm	41	Seks turizmi
18	Ekoturizm	42	Kıyı turizmi
19	İş turizmi	43	Jeoturizm
20	Eğitim turizmi	44	Yaratıcı turizm
21	Kent / Şehir turizmi	45	Nokta turizmi
22	Diaspora turizmi	46	Sağaltıcı turizm
23	Alışveriş turizmi	47	Halka turizmi
24	Teşvik / özendirme turizmi	48	İç su turizmi

4.3. Kavram açıklaması (KA) tekniği ve örnek uygulama

Şimdiye kadar aktarılan turizm kavramsal dizinini oluşturan bu terimler, kavram açıklaması tekniği ile buradan sonra sınanmaktadır. Kavram açıklaması; “bir sorunu veya konuyu ele alıp en ince noktasına kadar gözden geçirerek anlatmak, şerh etmek, teşrih etmek” (TDK, 2020b) olarak bu araştırma dâhilinde öne atılmış, selevi ya da öncülü olmayan bir tekniktir. Açıklamanın tanımında yer alan ifadelerin KA tekniği açısından açıklaması şu şekildedir:

- (1) “Sorun veya konu”, doğrudan bir türün mevcut ya da hâkim tanımı; dolaylı olarak da bu tanımın kuram ve uygulamadaki yansımaları;

- (2) “Ele almak”, sorun veya konuyu (yani türün tanımını) epistemolojik olarak damıtmak ve açıklama tablosunda tanım yazan yere öz olarak yazmayı;
- (3) “En ince noktasına kadar gözden geçirmek”, damıtılan bu tanımın THD’de elde edilen bulgular neticesinde ortaya çıkan kriterlere göre evrenden-çeşide kadar altı aşamada sınımayı ve
- (4) “Anlatmak, şerh etmek veya teşrih etmek” ise; buraya kadar incelenen tanımın eksik ve/veya fazla yönlerini;
 - 4.1. Ek, bağlaç gibi önemsiz ekleme için düz (*plain*) yazı;
 - 4.2. Önemli eklemeler için **koyu**;
 - 4.3. İster önemli olsun ister önemsiz olsun, kullanılmasa da anlamca büyük kayıplar yaratmayacak unsurlar için (parantez içinde);
 - 4.4. Orijinal metin içinden yapılan çıkartmalar için üstü çizili;
 - 4.5. Önemli noktaları vurgulamak ve/veya mutlaka dâhil olması gereken unsurları belirtmek için de **koyu ve altı çizili olarak**

YENİ TANIM bloğunda yeniden yazılmasını ifade etmektedir. Daha sonra da bulgu niteliğindeki bu yeni tanım, tartışılmaktadır.

Bu koşulların sınanmasından sonra kurgu olarak iki ihtimal ortaya çıkar: (1) KABUL: Eğer tür; anılan koşulların hepsini yerine getirirse, oluşturulan modelde, çeşit basamağında belirtilen ana amacı taşıyan turizm türü olarak adlandırılır ve o sütunda kendine yer bulur. Bu durumda türün, turizm disiplinine ait; en azından bu disipline tabi kişiler tarafından anlaşılacak şekilde bilimsel bir terim olduğu varsayılır. (2) RED: Eğer türün, bu koşulları sağlamasında herhangi bir eksiklik yaşanırsa; o adlandırmanın iddia edildiği gibi bir turizm türü olmadığı, dolayısıyla turizm sınıflandırma modelinde yer almadığının göstergesidir. Buradan sonra (1) ya o tür, bilimsel bir terim olarak kabul edilmez ve komple model dışına itilir; (2) ya da kavramın yönelim mi aktivite mi kaynak mı katılımcı yönlü bir özellik mi vb. adlandırmasında bulunan ifadenin fonksiyon ve niteliği ile birlikte taşıdığı anlama ilişkin yorum yapılır. Ne var ki, bu ikinci madde kapsamındaki her türlü durum; o adlandırmanın tür olarak bilimsel bir terim olmadığı gerçeğini değiştirmez.

Bu noktadan itibaren izleyen bölümlerde örnek uygulama olması açısından bir sınanan bir de sınanmayan iki turizm türü KA tekniği ile değerlendirilmiştir. Bulgular bölümünde verilen tüm türler hakkında ise sonuç ve öneriler bölümünde genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

KA tekniği kullanılarak sınanan türlere dair iki adet örnek uygulama izleyen bölümlerde aktarılmaktadır. Bu örneklerden sınama sonucu birisi tür olarak kabul edilen ekoturizm diğeri ise kabul edilmeyen kıyı turizmine dairdir.

4.3.1. Ekoturizm kavram açıklaması

Tanım: “Ziyaretçinin temel motivasyonunun ekosistemin bütünlüğünü korumak ve yerel halkın refahını artırmak için sorumlu bir tutumla biyolojik ve kültürel çeşitliliği gözlemlemek, öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve takdir etmek olduğu doğa temelli bir turizm faaliyetidir” (UNWTO, 2019: 32).

Tablo 3: Ekoturizm Türünün Kavram Açıklaması

KRİTERLER			
EVREN	Olağan ikametgâh	Olağan ikametgâhının yasal/yönetmelik sınırlarından ayrılış	X
		Olağan ikametgâhına dönme (round trip)	X
	Geçici konaklama	Bu ikametgâh dışında geçici süreliğine başka yerlerde bulunma (ziyaret etme)	X
	Süre	En az bir geceleme ya da 24 saat - en fazla 1 yıla kadar geçen bir süreyi kapsayacak şekilde	X
	Tüketim	Tüketici olarak turistik mal ve hizmetlerden (yeme-içme, turistik tesisler, çekim unsurları, ulaşım ve konaklamadan) faydalanma	X
ŞUBE	Geleneksel (Kitle) Turizmi		
	Alternatif (Niş) Turizm		X
SINIF	Sosyal Turizm		X
	Lüks Turizm		
FORM	Zorunlu (en az 1)	İç (Domestic) Turizm	X
		Yurt İçine Yönelik (Inbound) Turizm	
		Yurt Dışına Yönelik (Outbound) Turizm	
	Seçmeli	Yurt İçi (Internal) Turizmi	
		Ulusal (National) Turizm	
		Uluslararası (International) Turizm	X
KAYNAK	Doğal çevre		X
	Yapay (Kültürel) çevre		
	Toplumsal (Sosyal) çevre		X
ÇEŞİT	Dinlenme / Rekreasyon		X
	Sosyal etkileşim		
	Kültürel edinim		
	(Hobiye dayalı) Özel ilgi		
	İş / Eğitimsel		
	Sağlık		
	Spor		

YENİ TANIM

Ziyaretçinin temel motivasyonunun ekosistemin bütünlüğünü korumak ve yerel halkın refahını artırmak için sorumlu bir tutumla biyolojik ve kültürel çeşitliliği gözlemlemek, öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve takdir etmek olduğu iç ya da uluslararası yönelimle dinlenme ya da rekreasyon (ana seyahat) amacı içeren, daha çok doğal ve sosyal çevre kaynaklarını kullanan doğa temelli sosyal bir alternatif/niş turizm faaliyetidir türüdür.

Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı ekoturizm tanımı, araştırma kapsamında sınırlanmış ve KA açısından eksik bulunarak tür olarak kabul edilmiştir (Tablo 3).

THD sıralamasına göre bu eksiklikler şöyledir: (1) gezinin, katılımcı beklenti ve hacmine işaret eden turizm şubesi; (2) turistik örüntüyü oluşturan türün sınıfı; (3) gezinin ayrılış ve varış noktaları arasındaki ilişkinin ifadesi olan turistik yönelim formu; (4) bu türün kullandığı kaynak unsuru ve (5) bir seyahati, turistik bir seyahat ya da geziden ayıran seyahatin ana amacıdır.

Tanımın eksikliklerinin giderilmiş hali ise YENİ TANIM olarak şu şekilde önerilmektedir:

“Ziyaretçinin temel motivasyonunun ekosistemin bütünlüğünü korumak ve yerel halkın refahını artırmak için sorumlu bir tutumla biyolojik ve kültürel çeşitliliği

gözlemlemek, öğrenmek, keşfetmek, deneyimlemek ve takdir etmek olduğu iç ya da uluslararası yönelimle dinlenme ya da rekreasyon (ana seyahat) amacı içeren, daha çok doğal ve sosyal çevre kaynaklarını kullanan doğa temelli sosyal bir alternatif/niş turizm türüdür.”

4.3.2. Kıyı turizminin kavram açıklaması

Bir turizm türü olarak kıyı turizmüne dair KA tekniği ile ilgili uygulama şu şekildedir.

Tanım: Kıyı turizmi; “bir deniz, göl veya nehir kıyısında yapılan yüzme, sörf, güneşlenme ve diğer kıyı boş zaman, rekreasyon ve spor faaliyetleri gibi kara temelli (/land-based) turizm faaliyetleridir” (UNWTO, 2019: 46).

Tablo 4: Kıyı Turizmi Türünün Kavram Açıklaması

KRİTERLER			
EVREN	Olağan ikametgâh	Olağan ikametgâhının yasal/yönetmelik sınırlarından ayrılış Olağan ikametgâhına dönme (round trip)	
	Geçici konaklama	Bu ikametgâh dışında geçici süreliğine başka yerlerde bulunma (ziyaret etme)	
	Süre	En az bir geceleme ya da 24 saat - en fazla 1 yıla kadar geçen bir süreyi kapsayacak şekilde	
	Tüketim	Tüketici olarak turistik mal ve hizmetlerden (yeme-içme, turistik tesisler, çekim unsurları, ulaşım ve konaklamadan) faydalanma	
ŞUBE	Geleneksel (Kitle) Turizm		
	Alternatif (Niş) Turizm		
SINIF	Sosyal Turizm		X
	Lüks Turizm		
FORM	Zorunlu (en az 1)	İç (Domestic) Turizm	X
		Yurt İçine Yönelik (Inbound) Turizm	
		Yurt Dışına Yönelik (Outbound) Turizm	
	Seçmeli	Yurt İçi (Internal) Turizmi	
		Ulusal (National) Turizm	
	Uluslararası (International) Turizm	X	
KAYNAK	Doğal çevre		X
	Yapay (Kültürel) çevre		X
	Toplumsal (Sosyal) çevre		X
ÇEŞİT	Dinlenme / Rekreasyon		X
	Sosyal etkileşim		
	Kültürel edinim		
	(Hobiye dayalı) Özel ilgi		
	İş / Eğitimsel		
	Sağlık		
	Spor		X

Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı kıyı turizmi tanımı, araştırma kapsamında sınırlanmış ve KA açısından tür olarak kabul edilmemiştir (Tablo 4).

Buna etki eden temel neden, tanımında bunun bir turizm türü değil kıyıda yapılan türlerin adlandırılması olduğunun görülmesidir. Kıyı kavramı, burada faaliyetle ilişkili fonksiyonel bir adlandırmadır.

Kıyı turizmi, ihtiva ettiği içerik açısından ne temel turizm evreni kriterlerine uymakta ne de diğer taksonlar açısından bir amaç gösterilmektedir. Tanımından da anlaşıldığı üzere kıyı turizmi bir deniz, göl veya nehir kıyısında yapılan yüzme, sörf, güneşlenme ve diğer kıyı boş zaman, rekreasyon ve spor gibi kara temelli (*land-based*) turizm faaliyetleridir. Kıyıya yakınlık, kıyı turizmini destekleyen hizmet ve tesisler için de bir koşuldur.

4.4. Bulgulara İlişkin Genel Değerlendirme

Araştırma kapsamında KA tekniği ile sınanan kavramlar, Tablo 5'te genel olarak verilmiştir. Bu kavramlardan turizm türü olduğu düşünülenlerin ise dayandığı çeşit (yani xxx temelli turizm türü) ise yine aynı tablonun en sağdaki sütununda belirtilmiştir.

Tablo 5: Kavram Açıklaması Vasıtasıyla Sınanan Türlere Genel Bakış

#	Açıklama yapılan kavram	Sınandı (Tür)	Sınanmadı (Tür değil)	Dayandığı Çeşit (...temelli turizm türü)
1	Kültürel (miras) turizmi	√		Kültürel edinim
2	Kongre ve toplantı turizmi	√		İş / Eğitim
3	Spor turizmi	√		Spor
4	Dini inanç turizmi	√		Kültürel edinim
5	Gastronomi turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
6	Yayla turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
7	Deniz turizmi		X	-
8	Tıp turizmi	√		Sağlık
9	Kırsal turizm	√		Dinlenme / Rekreasyon
10	Tanaturizm	√		Kültürel edinim
11	Macera turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
12	Sağlık turizmi	√		Sağlık
13	Fuar ve gösteri turizmi	√		İş / Eğitim
14	Doğa turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
15	Yat ve kurvaziyer turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
16	Golf turizmi	√		Spor
17	Termal turizm	√		Sağlık
18	Ekoturizm	√		Dinlenme / Rekreasyon
19	İş turizmi	√		İş / Eğitim
20	Eğitim turizmi	√		İş / Eğitim
21	Kent / Şehir turizmi	√		Sosyal etkileşim
22	Diaspora turizmi	√		Kültürel edinim
23	Alışveriş turizmi	√		İş / Eğitim
24	Teşvik / özendirme turizmi	√		İş / Eğitim
25	Mağara turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
26	Etkinlik turizmi	√		Sosyal etkileşim
27	Etnik turizm	√		Kültürel edinim
28	Sağlıklı yaşam ve SPA turizmi	√		Sağlık
29	Çiftlik ve tarım turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
30	Kumar turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
31	Kuş gözlemciliği turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
32	Av turizmi	√		Spor
33	Botanik turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
34	Uzay turizmi		X	-
35	Kış turizmi		X	-
36	Fotografik turizm	√		Hobiye dayalı özel ilgi
37	Kamp/çadır ve karavan turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
38	Dağ turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon

Tablo 5'in devamı

39	Yaşlı bakımı turizmi	√		Sağlık
40	Şarap turizmi	√		Hobiye dayalı özel ilgi
41	Seks turizmi	√		Sosyal etkileşim
42	Kıyı turizmi		X	-
43	Jeoturizm	√		Hobiye dayalı özel ilgi
44	Yaratıcı turizm	√		Dinlenme / Rekreasyon
45	Nokta turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
46	Sağaltıcı turizm	√		Sağlık
47	Halka turizmi	√		Dinlenme / Rekreasyon
48	İç su turizmi		X	-

Buna göre deniz turizmi, uzay turizmi, kış turizmi, kıyı turizmi ve iç su turizmi kavramları; ele alındıkları tanımlar ve ihtiva ettikleri uygulamalar açısından tür olarak kabul edilmemiş ve ilgili açıklama bulgularında nedenleri açıklanmıştır (Gökçe, 2020: 247-342).

Bu kavramlar haricindeki tüm kavramlar bir turizm türü olarak kabul edilmiş ve ana seyahat amacına göre çeşitlendirilerek modeldeki ilgili yerlerine konmuştur. Tür olarak kabul edilen tüm kavramların ortak özelliği, hepsinin içeriğinde (1) gezinin, katılımcı beklenti ve hacmine işaret eden turizm şubesi; (2) turistik örüntüyü oluşturan türün sınıfı; (3) gezinin ayrılış ve varış noktaları arasındaki ilişkinin ifadesi olan turistik yönelim formu ve (4) bu türün kullandığı kaynak unsuru açıklamalarının eksik olduğudur. Türlerin tamamına yakınında ise THD'nin altıncı basamağında açıklanan ve türlerin dayandırıldığı seyahat ana amacı eksik olarak tanımlanmıştır. Bu ana amaç, bir seyahati, turistik bir seyahat ya da geziden ayırması bakımından oldukça önemli görülmektedir.

Tür kabulü gören bu kavramlardaki eksiklikler, yapılan eklemelerle giderilmiş; ortaya çıkan yeni tanımlar ise her bir türün açıklama bulgusunda eksiklerden süzölmüş haliyle belirtilmiştir.

5. Tartışma ve Sonuç

Turizm, pek çok meslek disiplini tarafından yapılan çalışmalara konu edilmiş bir alandır. Turizm ana alanına yapılan farklı mesleki bakış açılarına sahip katkılar nedeniyle turizme dair kavramlar çok farklı şekillerde ve çoğu gelişigüzel adlandırılmış, bu adlandırmalar ise kavramsal karmaşaya neden olmuştur. Özellikle neyin ne olduğuna dair bütüncül bir yaklaşım ise neredeyse hiç ele alınmamıştır. Bu durum turizm çalışmalarında dil birliği eksikliği, ortak bir dil birliği yoksunluğuna bağlı olarak da turizm alan yazınında terim sorunsalı ve turizm yazınına karşı oluşan bir güvensizlik olarak tezahür bulmuş; alana ait olan/olmayan pek çok bilimsel toplantıda da çoğu kez gündeme gelmiştir ve gelmektedir.

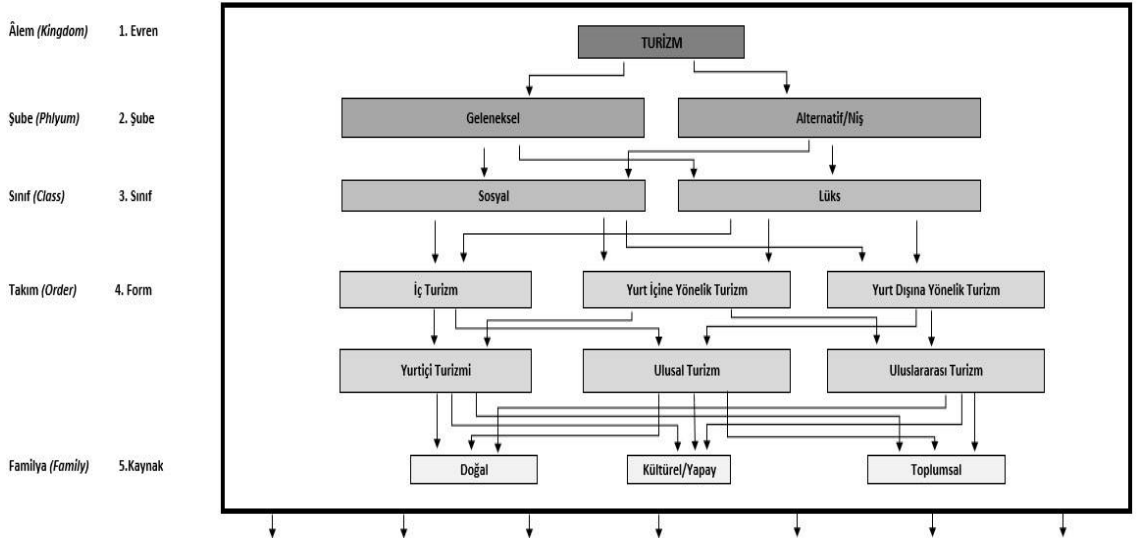
Anılan sebeplerden ötürü şu muhakkak bir gerçektir ki, turizm sınıflandırılmasında bir standartlaşmaya gidilmesi ihtiyacı vardır. Her şeyin, her şeyin içine geçtiği böylesi zeminsiz bir platformda ise bu imkânsız değilse bile çok zorlayıcı, kısıtlayıcı ve yorucudur.

Bu araştırma, turizmde süregelen terimsel karmaşanın çözümü için sistematik bir tanımlama yöntemi bulmayı, bu vesile ile de mevcutta var olan anlam karmaşasını çözmeyi amaçlamaktadır. Bunu yaparken ne sorunsalın çözümüne birebir uygun bir yöntem ne de öncül bir çalışmaya rastlanmıştır. Dolayısıyla "Kavram Açıklaması"(KA) adıyla oluşturulan teknikle araştırmacı titizlikle hâkim tanımlara epistemolojik olarak

bakar, örnek uygulamalarla tanım içeriklerini karşılaştırır ve bu tanıma dayalı bir eksen geliştirip ekleme/çıkarmalarda bulunur. Burada alınan yeni tanım çıktısı, eğer o kavram bir tür ise, araştırmanın ana kurgusu olan turizm sınıflandırma modelindeki yerini alır. Eğer bu kavram tür değilse neden tür olmayışına dair açıklamalar getirilir ve içerdiği adlandırmanın ne olabileceği konusunda yorumlarda bulunur.

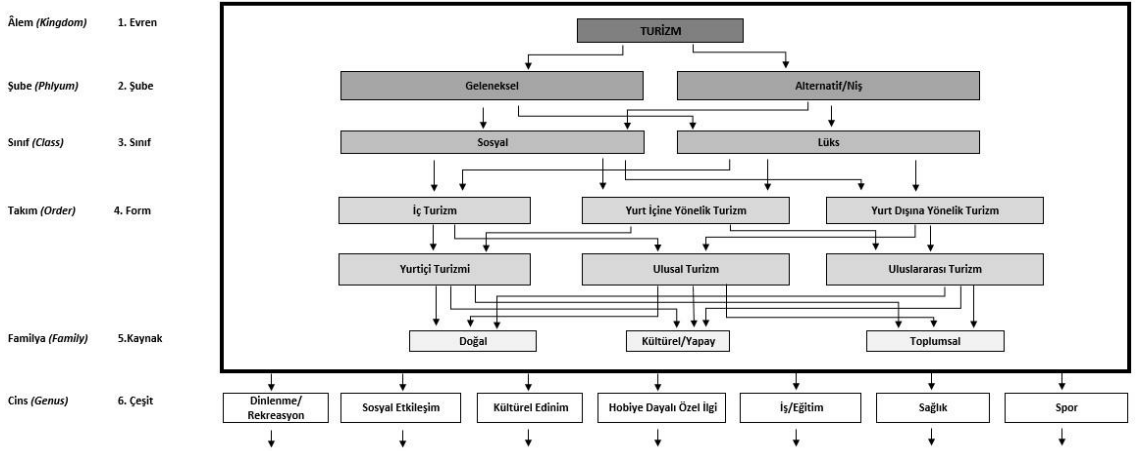
Elde edilen bulgulardan hareketle araştırma iki temel çatı üzerine kurulmuştur. Bunlardan ilki, turizmi; evren kabul ettikten sonra bir türün en alt basamağa inene kadar tarafınca kapsandığı üst taksonları belirlemek olmuştur (Şekil 1). Turizm Hiyerarşik Dizini (THD) adı verilen bu kapsayan-kapsanan bağlantılı kavramlar; turizm evreni en tepede (ve dolayısıyla taksonomik olarak en çok benzeşimin olduğu) olmak kaydıyla turizm şubesi (geleneksel kitle turizmi-alternatif niş turizm), turizm sınıfı (sosyal turizm-lüks turizm), turizm formları (iç turizm, yurt içine yönelik turizm, yurtdışına yönelik turizm ve bunların kombinasyonları olan yurt içi turizmi, ulusal turizm ve uluslararası turizm), turizmin kullandığı kaynaklar (doğal fiziksel çevre, kültürel (yapay) fiziksel çevre ve toplumsal (sosyal) çevre) olarak teşekkül etmiş ve bizi altıncı basamak olan çeşit taksonuna getirmiştir. Şekildeki koyuluğun artması, taksonomik bir karakter olan türlerin benzerliğinin fazlalaşması; koyuluğun azalması ise benzerliğin azalması anlamına gelmektedir.

Şekil 1: Kapsayan-Kapsanan Açısından Turizm Hiyerarşik Dizini (THD) (5 Basamak)

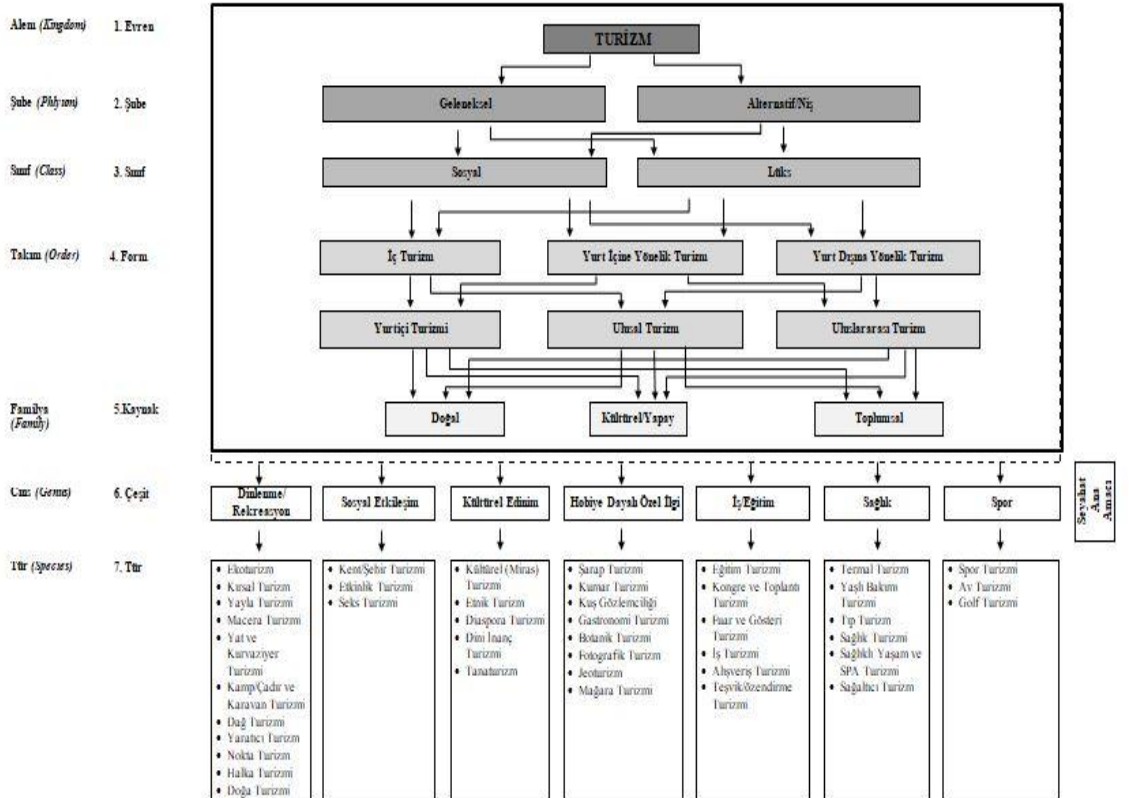
Turizm çeşitleri, buraya kadar kapsandığı üst taksonlara ek olarak araştırmanın temelde araştırdığı türlerin çeşitlenmesi ve belli bir zemin bulması için hayati önem arz etmektedir çünkü çeşit sayesinde oluşan bu zemin, türlerin temellenmesinde dayanak oluşturmaktadır. Çeşit taksonu oluştururken ise Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş Milletler'in "seyahatin ana amacı" olarak tanımladıkları ayırım dikkate alınmıştır. Çeşit de eklenildiğinde oluşan taksonomik dizin, kapsayan-kapsanan ilişkisi bakımından ve birbirini etkilemesi açısından yukarıdan aşağıya doğru akan bir halde Şekil 2'deki gibi teşekkül bulmuştur.

Şekil 2: Turizm Hiyerarşik Dizini (THD) (6 basamak)

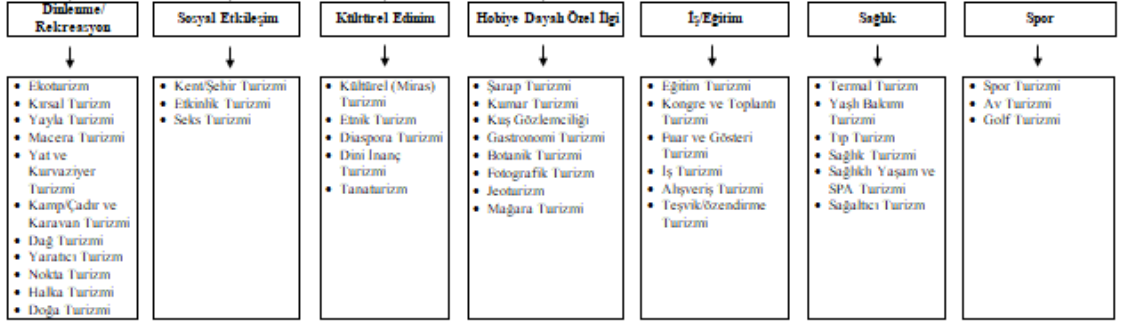
İçeriğine dair bilgi verilen bu birinci çatı, araştırmamızın da ana çıktılarından biri olan turizm sınıflandırma modelinin oluşmasını sağlamıştır (Şekil 3).

Şekil 3: Hiyerarşik Turizm Taksonomisi (HTT) Modeli

HTT, turizm türlerinin en çok benzeştiği turizm kategorisinden turizm türlerine kadar yedi basamak içermektedir. Modelin yedinci ve son basamağı ise Şekil 4'te görülmektedir.

Şekil 4: Turizm çeşit ve türleri

HTT modelinde tüm turizm türlerinin yer bulması *ideal* olan nihai amaçtır. Bu kapsamda gelecekte oluşacak yeni türlerin sınanması ve yerlerinin tespit edilmesi için başkaca çalışmalar (kriterlemenin algoritması çıkartılıp yazılımının yapılarak interaktif bir uygulama ya da internet sitesi vasıtasıyla sınıflandırılması vb.) gerekmektedir.

Ne var ki, turizmde tür kavramı kendi içerisinde birtakım çelişkiler barındırmaktadır. Örneğin, yeni turizm trendi olarak ifade edilen “tatil anneleri turizmi” (PANKs – *Professional Aunts No Kids*) oluşturulan modelde sınanamamaktadır. Bunun nedeni en başta etraflı bir tanımının olmaması, tanımı olsa dahi (mevcut tanımlarda görüldüğü gibi) tanım içeriğinin oluşturulurken bilimsel dayanaklardan ziyade sektörel yönelim ya da oluşumları temel almasıdır. Bu durumun belki de araştırmanın önermesi olan kriterleme sayesinde sonraki araştırmacı ya da tanım oluşturuculara yön göstereceği umulmaktadır. Yani, bizlerin bir tanımı oluştururken belli ölçütleri göz önünde bulundurmamız, bu ölçütleri de bilimsel bir sistematığe bürümemiz bu araştırmanın dile getirilmeyen ama önemsedığı ön koşuldur.

Her adlandırmanın tür olmadığını kabul etmek ise araştırma kapsamındaki bir ön kabuldür. Örneğin “bisiklet turizmi”, “tren turizmi” gibi kullanılan araç bazlı adlandırmaların, “deniz turizmi”, “kıyı turizmi” gibi faaliyetin gerçekleştiği coğrafi alan adlandırmalarının, “kış turizmi”, yaz turizmi” gibi faaliyetin gerçekleştiği zaman dilimi bahisli adlandırmaların ve bunun gibi birçok anlık çözüm odaklı fonksiyonel tanımlamaların; turizm teorisine katkısı yadsınamazken turizm türü gelişimine katkısı ya sınırlıdır ya hiç yoktur ya da -belki de en kötüsü- karışıklığa neden olduğu için zararlıdır. Bunun en yaygın örneği, bir terimin fikir babası olmak kaygısıyla tür adlandırmalarında gelişigüzel veya tutarsa mantığıyla var olduğu iddia edilen türlerin; bu işin üstüne kafa yoran onlarca dimağın karmakarışık hissetmesine neden olduğu için alana katkıdan çok zarar vermesi olduğu söylenebilir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki akademik, sosyal ve teknolojik gelişmeler sayesinde şu an için bir tür özelliği sağlamayan bazı kavramlar; zaman içerisinde bir türe dönüşebilir. Örneğin uzay turizmi şu an küçük bir pazara hitap eden ultra teknolojik bir seyahattir. Araştırma kapsamında gerekçeleri kavram açıklamasıyla dile getirilen uzay turizminin, bu araştırma işleyişinde şu an için bir tür olmadığı düşünülmektedir. Ne var ki, bu gerekçelerden olan henüz ekonomik bir tüketim ya da konaklama içermemesi durumu ilerideki kolonileşme sürecinde belki değişeceği için hobiye dayalı özel ilgi turizm türlerinden biri olarak karşımıza çıkması içten bile değildir.

Aynı zamanda belirtmek gerekir ki bu araştırma modelinde yerleri gösterilen bazı türler, özellikle seyahat amacının değişmesi gibi nüve unsurların değişmesi neticesinde modelde farklı yerlerde konuşlandırılabilir. Örneğin dağ turizmi, araştırma kapsamında

dinlenme/rekresyon temelli bir turizm türü olarak açıklansa da seyahat amacı “dağda spor yapmak” olarak değiştiği an spor turizmi kapsamında değerlendirilebilir.

Son olarak modelin bir kısıtı olarak taksonomik kategoriler yedi basamak olarak kurgulanmış ve işletilmiştir. Alt-tür taksonu, diğer ara türlerde olduğu gibi, modele işlenmemiştir. Eğer alt-tür kategorisi modele işlenmiş olsaydı bazı türlerin yeri değişiklik gösterecekti. Böyle bir durumda örneğin şarap turizmi hobiye dayalı özel ilgi turizmi kategorisinde kalmakla birlikte yine o kategorideki gastronomi turizminin bir alt-türü olması gerekecekti. Ya da spor turizminin alt türleri olarak doğa sporları turizmi, kış sporları turizmi, su sporları turizmi, pasif katılımlı spor turizmi, nostalji spor turizmi, futbol turizmi, golf turizmi gibi alt-türlerin açıklanması gerekecekti.

6. Kaynakça

- Arcodia, C. ve Robb, A. (2000). A future for event management: A taxonomy of event management terms. İçinde Allen, R. Harris, L. K. Jago ve A. J. Veal (Editörler), *Events Beyond 2000: Setting the Agenda Proceedings of Conference on Event Evaluation, Research and Education*, ss. 154-160. Sydney: Australian Centre for Event Management.
- Athiyaman, A. (1997). Knowledge development in tourism: Tourism demand research. *Tourism Management*, 18(4), 221-228.
- Avcıkurt, C. (2009). *Turizm Sosyolojisi Genel ve Yapısal Yaklaşım*, 3. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bailey, K. D. (2011). Typologies and taxonomies in social sciences. İçinde *Typologies and Taxonomies: An Introduction to Classification Techniques*, ss. 1-16. Sage University paper series on quantitative applications in the social sciences, series no. 07-102. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc. (Erişim adresi: <https://methods.sagepub.com/base/download/BookChapter/typologies-and-taxonomies/n1.xml>)
- Baum, T., Kralj, A., Robinson, R. N. S. ve Solnet, D. J. (2016). Tourism workforce research: A review, taxonomy and agenda. *Annals of Tourism Research*, 60, 1-22.
- Benckendorff, P. ve Zehrer, A. (2013). A network analysis of tourism research. *Annals of Tourism Research*, 43, 121-143.
- Boyne, S., Hall, D. ve Williams, F. (2003). Policy, support and promotion for food-related tourism initiatives. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14(3-4), 131-154.
- Boyne, S., Williams, F. ve Hall, D. R. (2002). On the trail of regional success: Tourism, food production and the Isle of Arran Taste Trail. İçinde Richards, G. & Hjalager, A-M. (Editörler), *Tourism and Gastronomy*, ss.91-114. London: Routledge.
- Brink, H. I. (1993). Validity and reliability in qualitative research. *Journal of the Democratic Nursing Organisation of South Africa*, 16(2), 35-38.
- Cohen, E. (1972). Toward a sociology of international tourism. *Social Research*, 39(1), 164-182.
- Cohen, E. (1984). The sociology of tourism: approaches, issues, and findings. *Annual Review of Sociology*, 10(1984), 373-392.
- Corbin, J. ve Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative Sociology*, 13(1), 3-21.
- Echtner, C. ve Jamal, T. (1997). The disciplinary dilemma of tourism studies. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 868-883.
- Erkuş, A. (2008). Bilimsel araştırmaların “nitel” olup olmayacağı üzerine “akıl yürütme”. İçinde *Prof. Dr. Feri Maviş Anı Kitabı*, ss. 479-484. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Fennel, D. (2008). *Ecotourism*, 3. Baskı. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Franklin, A. ve Crang, M. (2001). The trouble with tourism and travel theory?, *Tourist Studies*, 1(1), 5-22.
- Gibson, H. J. (1998). Sport tourism: a critical analysis of research. *Sport Management Review*, 1, 45-76.
- Glaser, B. G. ve Strauss, A. L. (2006). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. London: Aldine Transaction.
- Gökçe, A. (2020). Turizm Taksonomisi: Epistemolojik Bir Analiz. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Gökçe, A. (2021). *Turizm Türleri ve Taksonomisi*. Sakarya: Değişim Yayınları.
- Guilamo-Ramos, V., Jaccard, J., McCarthy, K., Quiñones, Z., Lushin, V., Skinner-Day, M. Padilla, M. ve Meisterlin, L. (2013). Taxonomy of Caribbean tourism alcohol venues: Implications for HIV transmission. *Drug and Alcohol Dependence*, 132, 238–243.
- Howard, R. W. (2010). Urban tourism districts: A taxonomy and a study of a new proposed type. *Tourism and Hospitality Planning & Development*, 7(4), 415-428.
- Hrubcova, G., Loster, T. ve Obergruber, P. (2016). The taxonomy of the least developed countries based on the tourism economic impact analysis. *Procedia Economics and Finance*, 39, 446-450.
- Hunter, W. C. (2008). A typology of photographic representations for tourism: Depictions of groomed spaces. *Tourism Management*, 29(2008), 354–365.
- Jones, A. (1987). Green tourism. *Tourism Management*, 26, 354-356.
- Jovicic, Z. (1988). A plea for tourismological theory and methodology. *Revue de Tourisme*, 43(3), 2-5.
- Kaplan, A. (1964). *The Conduct of Inquiry*. San Francisco: Chandler.
- Kennedy-Eden, H. ve Gretzel, U. (2012). A taxonomy of mobile applications in tourism. *e-Review of Tourism Research*, 10(2), 47-50.
- Laws, E. ve Scott, N. (2015). Tourism Research: Building from other disciplines. *Tourism Recreation Research*, 49 (1), 48-58.
- Leiper, N. (1979). The framework of tourism: Towards a definition of tourism, tourist, and the tourist industry. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 390-407.
- Mapingure, C. (2018). Tourists' Taxonomy as a Management Tool for Destination Competitiveness, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, North-West University, Zimbabwe.
- Mazanec, J. A. (2009). Unraveling myths in tourism research. *Tourism Recreation Research*, 34(3), 319-323.
- McKercher, B. (2016). Towards a taxonomy of tourism products. *Tourism Management*, 54(2016), 196-208.
- Meethan, K. (2001) *Tourism in Global Society*. Basingstoke: Palgrave.
- Merton, R. K. (1967). *On Theoretical Sociology*. New York: Free Press.
- Noy, C. (2007). *A Narrative Community: The Voices of Israeli Backpackers*. Detroit, MI: Wayne State University Press
- OECD (2020). Glossary of Statistical Terms. (Erişim adresi: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=350>)
- Pritchard, A. (2012). Critical tourism research. İçinde I. Ateljevic, N. Morgan ve A. Pritchard (Editörler), *The Critical Turn in Tourism Studies: Creating an Academy of Hope*. ss. 11-13. Oxon: Routledge.
- Schuetz, A. (1944) The stranger: An essay in social psychology. *American Journal of Sociology*, 49(6), 499-507.
- Selin, S. (1999) Developing a typology of sustainable tourism partnerships. *Journal of Sustainable Tourism*, 7(3-4), 260-273.

- Simpson, G. G. (1961). *Principles of Animal Taxonomy*. New York: Columbia University Press.
- Smith, S. L. J. ve Lee, H. (2010). A typology of 'theory' in tourism. İçinde D. G. Pearce ve R.W. Butler (Editörler), *A 20-20 Vision of Tourism Research: Roads Traveled, Hills to Climb*, ss. 28-39. London: Goodfellow Publishers.
- Sneath, P. H. A. ve Sokal, R. R.(1973). *Numerical Taxonomy*. San Francisco: Freeman.
- Sundbo, J., Orfila-Sintes, F. ve Sørensen, F. (2007). The innovative behaviour of tourism firms: Comparative studies of Denmark and Spain. *Research Policy*, 36(1), 88-106.
- Sutton, R. I. ve Staw, B. M. (1995). What theory is not. *Administrative Science Quarterly*, 40(3), 371-384.
- Tan, S.-K., Luh, D.-B. ve Kung, S.-F. (2014). A taxonomy of creative tourists in creative tourism. *Tourism Management*, 42, 248-259.
- TDK (2020a). Güncel Türkçe Sözlük. [Aranılan kelime "Teori"] (Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 15.11.2020).
- TDK (2020b). Güncel Türkçe Sözlük. [Aranılan kelime "Açıklamak"] (Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 27.09.2020)
- Thau, D. M. (2010). Reasoning about Taxonomies. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, University of California, Office of Graduate Students, California.
- Tosun, C. (1999). Towards a typology of community participation in the tourism development process. *Anatolia An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 10(2), 113-134.
- Tribe, J. (2006). The truth about tourism. *Annals of Tourism Research*, 33(2), 360-381.
- United Nations (2010). *International Recommendations for Tourism Statistics 2008*. New York: United Nations Publication Department of Economic and Social Affairs Statistics Division (Erişim adresi: https://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_83rev1e.pdf#page=21).
- UNWTO (2019). *UNWTO Tourism Definitions*. Madrid, İspanya: World Tourism Organization (UNWTO). (Erişim adresi: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284420858?download=true>)
- Weick, K. E. (1995). Definition of theory. İçinde N. Nicholson (Editör), *Blackwell Dictionary of Organizational Behavior*, ss. 565-567. Oxford: Blackwell.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Matbaası.
- Young, C. A., Corsun, D. L. ve Baloglu, S. (2007). A taxonomy of hosts visiting friends and relatives. *Annals of Tourism Research*, 34(2), 497-516.
- Yurtseven, H. R., Erkul, H. ve Kekeç Morkoç, D. (2013). *Örneklerle Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yüksel, A. ve Yüksel F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Zima, P. V. (2007). *What is Theory? Cultural Theory as Discourse and Dialogue*. New York: Continuum International Publishing Group.

T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-26428519-044-8861
Konu : Etik Kurul İzni

TURİZM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

Etik Kurulunun 31/03/2021 tarih ve 05 no'lu toplantısında almış olduğu altıncı maddesine (madde 6) ilişkin karar örneği aşağıda sunulmuştur.
Bilgilerinize gereğini rica ederim.

Madde 6 – Turizm Fakültesi Dekanlığı 'nın 26/02/2021 tarihli ve 900/5968 sayılı Etik Kurul İzni konulu yazısı ve eki görüşmeye açıldı.
Turizm Fakültesi Öğr. Üyesi Prof. Dr. Orhan BATMAN' ın danışmanı olduğu Dr. Öğr. Üyesi Akif GÖKÇE 'ye ait " Turizm Taksonomisi: Epistemolojik bir Analiz " konulu çalışmasının Etik açısından uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.